

Kollektivavtalsolkning. I kollektivavtalet för Allokemisk Industri finns regler om arbetstidsförkortning, som kan utgå i form av antingen lediga dagar eller som ett tillägg på lönen beroende på vad de lokala parterna har kommit överens om. Tvist har uppkommit om hur många dagars arbetstidsförkortning som enligt kollektivavtalet ska gälla för de företag som från och med den 1 april 2014 eller därefter blir bundna av avtalet.

ARBETSDOMSTOLEN

DOM
2015-09-16
StockholmDom nr 52/15
Mål nr A 57/14

KÄRANDE

Industrifacket Metall, 105 52 Stockholm
Ombud: förbundsjuristen Darko Davidovic, adress som ovan

SVARANDE

Innovations- och kemiarbetsgivarna i Sverige, Box 55915, 102 16 Stockholm
Ombud: chefsjuristen Pia Wiséen Wernblom, adress som ovan

SAKEN

kollektivavtalstolkning

Bakgrund m.m.

Mellan Innovations- och kemiarbetsgivarna i Sverige (IKEM) och Industrifacket Metall (förbundet) gäller kollektivavtal för olika branscher. Ett av dessa är kollektivavtalet för Allokemisk Industri (allokemiska avtalet). Avtalet innehåller sedan 1998 regler om arbetstidsförkortning som för dagtidsarbete i korthet innebär att de lokala parterna kan välja om arbetstagarna ska erhålla ett visst antal lediga dagar eller viss höjning av lönen. Antalet dagar som på detta sätt skulle tas ut som antingen ledighet eller höjd lön ökades successivt under åren 1998–2007. Numera omfattar reglerna sex dagar.

I samband med s.k. inrangeringsförhandlingar avseende nya företag som kommit att omfattas av allokemiska avtalet har framkommit att parterna är oeniga om hur avtalets regler om arbetstidsförkortning vid dagtidsarbete ska tillämpas på sådana s.k. nytilkomna företag. Förbundet menar att det är sex dagars arbetstidsförkortning som gäller för dessa företag, medan IKEM anser att arbetstidsförkortningen ska vara tre dagar.

Det nu aktuella allokemiska avtalet gäller för perioden 1 april 2013–31 mars 2016. Avtalet innehåller bilagan ”Arbetstidsförkortning 2013–2016”. Av denna framgår bl.a. följande.

Dagtidsarbete m m 2013–2016

Överläggningar mellan de lokala parterna upptas om arbetstidsfrågorna vid företaget. Härvid gäller arbetstidsförkortning, om de lokala parterna inte överenskommer om annan fördelning av utrymmet, med sju dagar avtalsåret fr o m den 1 april 2013 och med sex dagar varje avtalsår fr o m den 1 april 2014, för skiftarbete och deltidsanställda i proportion härtill. Eventuell förkortning läggs ut i hela eller delar av dagar.

[...]

Överenskommelse kan träffas om att istället för lediga dagar, hela eller delar av arbetstidsförkortningen omvandlas till höjd lön. Vid en sådan omvandling ökas den berörda arbetstagarens lön med 69 öre per timme för varje dag som omvandlas till lön. Överenskommelse kan även träffas

om att värdet ska omvandlas till premie för pensionsförsäkring för arbetstagaren.

Anmärkning 1:

Avsättningen bygger på överenskommelserna 1998–2001, 2001–2004 samt 2004–2007 om löner och allmänna anställningsvillkor varför tidigare förhållanden måste beaktas.

Parterna är överens om att överföra en dag från arbetstidsförkortningen till delpensionsavsättning. En dag motsvarar 0,5 procent av den anställdes lön och det innebär att 0,5 procent avsätts till delpension. Om lokala parter inte enas om annat ska den överföring som sker i det centrala avtalet även göras i förhållande till lokala överenskommelser.

Yrkanden

Förbundet har yrkat att Arbetsdomstolen ska förklara att för de nya företag som fr.o.m. den 1 april 2014 eller därefter blir bundna av kollektivavtalet Allokemisk Industri perioden den 1 april 2013 – den 31 mars 2016, innebär avtalets regel om arbetstidsförkortning vid dagtidsarbete att arbetstidsförkortningen hos dessa företag ska vara sex dagar varje avtalsår fr.o.m. den 1 april 2014, om de lokala parterna inte överenskommer om annan fördelning.

IKEM har bestritt yrkandet.

Parterna har förklarat sig ense om att det finns fastställelseintresse. Arbetsdomstolen har funnit att det föreligger förutsättningar att med stöd av 4 kap. 6 § arbetstvistlagen pröva fastställsetalan. Parterna har inte yrkat någon ersättning för rättegångskostnader.

Parterna har till utvecklande av sin talan anfört i huvudsak följande.

IKEM

Avtalshistoriken

Allokemiska avtalet träffades på arbetstagarsidan tidigare av Industrifacket. År 2006 gick Industrifacket samman med Metall och bildade IF Metall.

I allokemiska avtalet infördes 1998 reglerna om arbetstidsförkortning. Bakgrunden var att den dåvarande socialdemokratiska regeringen hotade med lagstiftning om inte arbetsmarknadens parter vid avtalsförhandlingarna 1998 kom överens om arbetstidsförkortning. Regler om arbetstidsförkortning kom därför att införas på många avtalsområden men lösningarna skilde sig åt. På vissa avtalsområden lades värdet av arbetstidsförkortningen i sin helhet till lönen och utgjorde därmed en del av den årliga lönerevisionen, medan på andra områden valdes ledig tid eller en blandning av dessa två lösningar. Det finns således ingen homogen form för hur arbetstidsförkortningen har reglerats mellan parterna på arbetsmarknaden.

I det allokemiska avtalet avsattes under avtalsperioden 1998–2001 tre dagar för arbetstidsförkortning vid dagarbetstid (dagarbetstidsmodellen). Regeln var då utformad så att arbetstidsförkortning i form av ledig tid förutsatte att bolagen träffade en lokal överenskommelse om att arbetstidsförkortningen skulle läggas ut i ledig tid. Träffades ingen lokal överenskommelse om ledighet, lades värdet av arbetstidsförkortningen i form av örestal ut på lönen i samband med bolagens ordinarie lönerrevision för respektive år. För bolag som tillämpade dagarbetstidsmodellen och där ingen lokal överenskommelse träffades utgjorde arbetstidsförkortningen under åren 1998–2001 således en del av de årliga lönerrevisionerna.

För avtalsperioden 2001–2004 avsattes ytterligare tre dagar för arbetstidsförkortning. Samtidigt ändrades ”stupstocken” så att de anställda erhöll ledig tid om inte de lokala parterna enades om att istället lägga arbetstidsförkortningen till respektive års lönerrevision. Skälet till att stupstocken ändrades från lön till ledig tid var att arbetstagsidan var missnöjd med att så få valde att få ut arbetstidsförkortningen i ledig tid.

Under avtalsperioden 2004–2007 tillkom en dag i arbetstidsförkortning. Därefter har några ytterligare arbetstidsförkortningar inte tillkommit.

Inför avtalsperioden 2010–2012 konstaterades ett antal korrekturfel i avtalet, varför parterna kom överens om en annan skrivning av reglerna om arbetstidsförkortning. Parterna var dock ense om att den ändrade formuleringen inte innebar någon saklig ändring av innehållet i avtalet.

Den 2 april 2013 träffade parterna det avtal som skulle gälla för perioden 2013–2016. Avtalet innebar bl.a. att antalet dagar för arbetstidsförkortning minskades från sju till sex, mot att värdet av en dags arbetstidsförkortning överfördes till delpensionsavsättning. Den 22 april samma år enades parterna om vissa redaktionella ändringar i reglerna om arbetstidsförkortning. Bland annat infördes en anmärkning, som tidigare funnits under rubriken ”Livsarbetstid”, under rubriken ”Dagtidsarbete m m 2013–2016”. Ändringen syftade till att förtydliga att även företag med färre än sex eller sju dagars arbetstidsförkortning skulle reducera sin arbetstidsförkortning med en dag till följd av den avtalade överföringen av en dags arbetstidsförkortning till delpensionsavsättning. Utan detta förtydligande skulle det ha funnits risk för att företag med t.ex. fyra dagars arbetstidsförkortning underlät att reducera denna med en dag. Parterna var ense om att ändringarna inte innebar att det sakliga innehållet i avtalet ändrades i något annat avseende.

Avtalets tillämpning

Avtalets regler om arbetstidsförkortning har i fråga om nytillkomna företag tillämpats vid ett stort antal inrangeringsförhandlingar. Av protokoll från sådana förhandlingar framgår att såväl IKEM som förbundet vid inrangeringsförhandlingar särskilt har reglerat frågan om arbetstidsförkortning och därvid beaktat tidigare förhållanden avseende avtalsstillhörighet och medlemskap bakåt i tiden vid fråga om arbetstidsförkortning och att arbetstidsförkortningen hos dessa företag inte ska vara sex dagar, som förbundet gör gällande.

Inrangeringsförhandlingar är på det aktuella avtalsområdet alltid att betrakta som centrala förhandlingar. Anledningen till att inrangeringsförhandlingar är centrala förhandlingar är att parterna vid förhandlingen ska kunna förfoga över alla bestämmelser i det centrala kollektivavtalet. Om förhandlingarna betraktades som lokala, skulle det begränsa parternas möjligheter att komma överens om villkoren. IKEM har därför förutsatt att ombudsmän som förhandlar vid inrangeringsförhandlingar är behöriga att företräda förbundet, även om de kommer från någon av förbundets avdelningar.

Tre inrangeringsförhandlingar hölls under åren 2008 och 2009 avseende *Flint Group Lund AB*, *Nordic Relining AB* och *Termap AB*. Av protokollen framgår att parterna enades om fyra dagars arbetstidsförkortning. Tre förhandlingar rörande *Aksab Kemi Sverige AB* och *Örestads Sanitetsfabrik AB* hölls under åren 2005, 2006 och 2010. Vid dessa hade parterna olika uppfattningar om arbetstidsförkortning utgått i form lönehöjningar.

Ett antal inrangeringsförhandlingar har ägt rum efter att 2010 års avtal antogs. Vid två av dessa – *Kapellsystem i Örebro AB* respektive *Linköpings Tekniska Fabrik AB* – lades sju dagar ut samtidigt som det antecknades i protokollen att företagen inte varit medlem i Industri- och Kemigruppen under perioden 1998–2001 och därför inte omfattades av de berörda tre dagarna arbetstidsförkortning ”utan endast av resterande fyra dagar”. I ett inrangeringsprotokoll avseende *MillCon AB* från november 2010 anges att parterna var ense om att arbetstidsförkortningen enligt kollektivavtalet hanteras lokalt och att den omfattade fyra dagar till ett värde av 2 procent. Vidare antecknades att de anställda fick en ökning av månadslönen med 400 kr och att de resterande 1,5 procenten av arbetstidsförkortningen med detta skulle anses helt inlöst i lön. I slutet av 2012 hölls under två dagar inrangeringsförhandling avseende *Nimbus Boats Sweden AB*. Under den andra dagen deltog H.K. från förbundet. Parterna enades om att arbetstidsförkortningen skulle vara fyra dagar.

Sammanfattning av den rättsliga argumentationen

Nyttillkomna företag som inte tidigare har varit bundna av kollektivavtalet omfattas inte av den arbetstidsförkortning om tre dagar som infördes under avtalsperioden 1998–2001. Dessa tre dagars arbetstidsförkortning förutsatte att det träffades en överenskommelse om ledighet. I annat fall utgick arbetstidsförkortningen som höjd lön. Företag som inte var bundna av det allokemiska avtalet vid den tiden kunde inte träffa en överenskommelse om ledighet. Bestämmelsen utgör en regel om lönerevision och kan därför inte ges retroaktiv verkan för tiden innan ett visst företag har inträtt som medlem i arbetsgivarorganisationen och blivit bundet av kollektivavtalet. På motsvarande sätt gäller att en tidigare överenskommelse om arbetstidsförkortning inte kan bli gällande för en nytilträd medlem i IKEM. En nybliven medlem har inte heller kunnat träffa lokala avtal om ledig tid i perioden före medlemskapet. Bestämmelsen måste läsas i dess helhet.

Förbundet

Avtalets bakgrund, lydelse m.m.

Regler om arbetstidsförkortning infördes första gången 1998 och hade sin bakgrund i ett kongressbeslut om att verka för en förkortning av arbetstiden. Vid inrangeringsförhandlingar som hölls 2013 och 2014 framkom att parterna var oense om hur många dagars arbetstidsförkortning som nytillkomna bolag skulle vara bundna av.

Huvudregeln enligt allokemiska avtalet, som också framgår av dess ordalydelse, är att såväl nytillkomna som andra företag är bundna av sex dagars arbetstidsförkortning fr.o.m. den 1 april 2014, om det inte sluts lokala överenskommelser om annat. Det har inte funnits någon partsavsikt att frångå denna huvudregel. Att även IKEM haft denna uppfattning framgår av organisationens egna kommentarer till det allokemiska avtalet från 2005 där det anges att arbetstidsförkortningen fr.o.m. april 2007 totalt uppgår till sju dagar.

Texten i anmärkning 1 – om att avsättning bygger på tidigare överenskommelser och att tidigare förhållanden måste beaktas – infördes 2013. Syftet med denna var att skydda arbetsgivare från att behöva betala dubbel ersättning i de fall denne tidigare gjort avsättning i form av löneökning istället för ledig tid. En anmärkning med samma innehåll har sedan 2001 funnits införd under rubriken ”Livsarbets tid”. IKEM har anfört att parterna är ense om att modellen med s.k. livsarbets tid gäller tills vidare och att ett medlemsföretag som tillämpar denna modell således är skyldigt att gå in på den nivå som gäller i respektive bransch även om företaget inte har varit medlem hela avtalsperioden. IKEM:s nu hävdade uppfattning i den aktuella tvistefrågan skulle, om den vore riktig, innebära att den ifrågavarande texten i anmärkningen har fått en annan betydelse när den fördes in under rubriken för dagtidsarbete.

Avtalets tillämpning m.m.

Förbundet har, med ett undantag, inte varit representerat vid de inrangeringsförhandlingar som är berörda i målet. Istället har arbetstagsidans företrädare av representanter för förbundets avdelningar eller motsvarande. Det har inte varit fråga om centrala förhandlingar och företrädarna för arbetstagsidans har inte varit behöriga att företräda förbundet.

De protokoll från inrangeringsförhandlingar som förbundet åberopat visar att IKEM haft uppfattningen att det då gällande kollektivavtalet föreskrev sju dagars arbetstidsförkortning som huvudregel.

Tre av förhandlingarna härrör från tiden före 2010 års avtal. Det äldsta av dessa avser en förhandling vid *Nimbus Produktion I Mariestad AB* år 2002. I protokollet konstaterades att arbetstidsförkortningen för åren 1998–2001 var reglerad med förhöjd lön samt att en dags arbetstidsförkortning skulle utgå för 2002. IKEM deltog inte vid den förhandlingen. År 2003 hölls en förhandling om inrangering av *Industridraperier AB*. Enligt protokollet lades sex dagars arbetstidsförkortning ut, vilket kan uppfattas så att parterna även lade ut de dagar som belöpte på tiden innan bolaget blev medlem och därmed bundet av allokemiska avtalet. Den tredje förhandlingen avsåg inrangeringen av *Fann VA-teknik AB*,

vid vilken hela arbetstidsförkortningen ansågs uttagen genom att bolaget redan hade etablerat ett system med bonusdagar vilket ansågs motsvara arbetstidsförkortningen i avtalet

Förbundet har hänfört sig till fyra förhandlingar som härrör från tiden efter att 2010 års avtal antogs. Vid en förhandling avseende *Strandmöllan AB*, från 2012, har antecknats att företaget missat arbetstidsförkortningen i samband med att man begärde inträde i Industri- och Kemigruppen och att parterna var ense om att detta skulle justeras retroaktivt samt att arbetstidsförkortningen enligt det allokemiska avtalet var sju dagar per år. IKEM var inte representerat vid den förhandlingen. Vid inrangeringen avseende *Econova Garden AB* år 2012 var parterna överens om att arbetstidsförkortningen i enlighet med allokemiska avtalet motsvarade sju dagar. Vid *Onefill Technologies Sweden AB* hölls en förhandling om arbetstidsförkortning 2014. I protokollet är antecknat bl.a. dels att ”tolkningsfrågor gällande arbetstidsförkortning i det allokemiska avtalet noga be-lystes”, dels att parterna var ense om att arbetstidsförkortningen vid företaget var sju dagar för perioden 1 april 2013–31 mars 2014 och sex dagar därefter. Vid en förhandling om inrangering av *Stebro Plast AB* år 2014, anges 48 timmar – dvs. sex arbetsdagar – i arbetstidsförkortning, vilket motsvarar det högsta antalet dagar enligt kollektivavtalets dåvarande lydelse. IKEM var representerat vid förhandlingen. Vid inrangeringsförhandlingen avseende *Nimbus Boats Sweden AB* som hölls i slutet 2012 var förbundet representerat. Bolaget var nystartat men hade förvärvat konkursboet efter Nimbus Production i Mariestad AB. Vid det sistnämnda bolaget hade arbetstidsförkortningen för åren 1998–2001 enligt avtal reglerats genom förhöjd lön.

Sammanfattning av den rättsliga argumentationen

Av avtalets lydelse framgår klart att arbetstidsförkortningen sedan 1 april 2014 är sex dagar varje avtalsår, om de lokala parterna inte överenskommer om annan fördelning. Detta gäller även för nytilkomna företag.

Det har inte funnits någon partsavsikt att frångå ordalydelse. Förbundet har inte – med ett undantag – deltagit vid de inrangeringsförhandlingar som berörts i målet. Vad som förevarit vid dessa förhandlingar bekräftar inte heller IKEM:s tolkning, utan ger tvärtom stöd för förbundets tolkning.

Bestämmelsen om arbetstidsförkortning är inte en regel om lönerevision, dvs. en reglering av arbetstidsförkortning ligger utanpå en lönerevision.

Den anmärkning om att avsättning bygger på tidigare överenskommelser och att tidigare förhållanden måste beaktas, som infördes 2013, tillkom i syfte att skydda arbetsgivare från att behöva betala dubbel ersättning i de fall de tidigare gjort avsättning i form av löneökning istället för ledig tid.

Utredningen

Målet har avgjorts efter huvudförhandling. Vid denna har på förbundets begäran hållits vittnesförhör med avtalssekreteraren L.O., den förre avtalsansvarige H.K., den centrale förhandlingsombudsmannen C.T., samt de lokala ombudsmännen U.C. och T.L. På IKEM:s begäran har hållits förhör under sanningsförsäkran med IKEM:s vd J.H. samt vittnesförhör med den förre förhandlingschefen P.K., den regionansvarige förhandlaren J.M-B., den förre förhandlaren P.Ö. och den förre regionansvarige H.T. Parterna har även åberopat skriftlig bevisning, bl.a. ett stort antal protokoll från inrangeringsförhandlingar.

Domskäl

Twisten

Enligt det allokemiska avtalet gäller vid dagtidsarbete en arbetstidsförkortning med sex dagar varje avtalsår, om de lokala parterna inte överenskommer om annan fördelning av utrymmet. Arbetstidsförkortningen läggs ut i hela eller delar av dagar. De lokala parterna kan komma överens om att istället för lediga dagar, omvandla hela eller delar av arbetstidsförkortningen till en höjning av lönen med 69 öre per timme för varje ledig dag. Värdet av arbetstidsförkortningen kan också omvandlas till premie för pensionsförsäkring för arbetstagaren.

Den i avtalet angivna arbetstidsförkortningen om sex dagar kan alltså tas ut som ledighet, lön eller som premie för pensionsavsättning. Uttrycket ”arbetstidsförkortning [...] med sex dagar” markerar härigenom ett utrymme eller ett värde som de lokala parterna kan förfoga över på angivet sätt.

Parterna är oeniga om hur många dagars arbetstidsförkortning som gäller för nytillkomna företag. Med nytillkomna företag avses här företag som är eller har blivit medlemmar i IKEM och som blivit bundna av allokemiska avtalet. Det kan vara fråga om helt nystartade företag eller etablerade företag som tidigare inte varit bundna av något avtal eller som tecknat något annat avtal med förbundet, t.ex. det s.k. IMG-avtalet. Det kan också t.ex. vara fråga om företag som varit medlemmar i IKEM sedan tidigare men då omfattades av något av IKEM:s andra avtalsområden. I situationer där företaget varit bundet av ett annat kollektivavtal är det inte ovanligt att någon form av system för arbetstidsförkortning har funnits redan innan företaget blev bundet av det allokemiska avtalet.

Arbetsdomstolen kommer först att redovisa vad som framkommit om avtalets historik och hur parterna tolkat avtalet. Därefter kommer domstolen att ta ställning till avtalets innebörd beträffande nytillkomna företag.

Avtalets historik

År 1998 infördes regler om arbetstidsförkortning i det allokemiska avtalet. Reglerna skiljer sig åt beträffande dagtidsarbete och kontinuerligt treskift. Reglerna om arbetstidsförkortning vid dagtidsarbete brukar av parterna benämnas dag-arbetstidsmodellen, medan reglerna avseende kontinuerligt treskift kallas livs-arbetstidsmodellen.

Beträffande dagarbetstidsmodellen har följande framkommit.

Under avtalsperioden 1998–2001 kunde de lokala parterna träffa överenskommelse om arbetstidsförkortning med en dag 1999, en dag 2000 och en 2001, dvs. med sammanlagt tre dagar under avtalsperioden. Om en sådan överenskommelse inte träffades ökades istället löneutrymmet med 45 öre per timme vid respektive lönerevisionstidpunkt åren 1998, 1999 och 2000. Ledig tid förutsatte alltså en lokal överenskommelse.

Under avtalsperioden 2001–2004 infördes arbetstidsförkortning med ytterligare tre dagar: en dag 2002, en dag 2003 och en dag 2004. Vidare ändrades avtalet på så sätt att huvudregeln blev att arbetstidsförkortningen skulle tas ut som ledig tid. De lokala parterna kunde dock komma överens om att istället öka löneutrymmet med 48 öre per timme vid respektive lönerevisionstidpunkt. Om någon överenskommelse inte träffades skulle alltså arbetstidsförkortningen läggas ut som ledig tid.

Under avtalsperioden 2004–2007 infördes arbetstidsförkortning med ytterligare en dag, uppdelat på en halv dag 2006 och en halv dag 2007. Även då gällde att arbetstidsförkortningen utgick i ledig tid om inte de lokala parterna kom överens om att istället för lediga dagar öka löneutrymmet med visst belopp eller att omvandla ökningen till premie för pensionsförsäkring till arbetstagaren.

Från 2007 uppgick således den sammanlagda arbetstidsförkortningen till sju dagar. Ingen ytterligare arbetstidsförkortning har därefter införts.

De avtal om arbetstidsförkortningar som träffades 1998, 2001 och 2004 fogades till avtalstrycket som bilagor till det allokemiska avtalet. Således innehöll det allokemiska avtalet för perioden 2007–2010 alla de tre avtalen om arbetstidsförkortning som bilagor.

Efter att parterna träffat det allokemiska avtalet för perioden 2010–2012 hölls en förhandling den 4 juni 2010 mellan IKEM (då med namnet Industri- och Kemigruppen) och förbundet om korrekturändringar i avtalstrycket. Parterna enades då om att de avtal om arbetstidsförkortningar som träffats 1998, 2001 och 2004 – och som alltså funnits som bilagor till varje ny utgåva av avtalet – skulle tas bort och ersättas med en samlad text under rubriken ”Arbetstidsförkortning 2010–2012”. Här angavs nu att arbetstidsförkortningen var sju dagar varje avtalsår fr.o.m. den 1 april 2010, med möjlighet att träffa överenskommelse om att istället för lediga dagar omvandla hela eller delar av arbetstidsförkortningen antingen till höjd lön med 64 öre per timme eller till premie för

pensionsförsäkring. Det angavs i förhandlingsprotokollet att parterna var ense att dessa ändringar inte innebar några ändringar av det sakliga innehållet i avtalet.

Det nuvarande avtalet gäller för perioden den 1 april 2013–31 mars 2016. I detta avtal infördes två ändringar av reglerna om arbetstidsförkortning. För det första minskades antalet dagar för arbetstidsförkortning från sju till sex dagar fr.o.m. den 1 april 2014, mot att värdet av en dags arbetstidsförkortning överfördes till delpensionsavsättning. Vidare infördes en anmärkning där det anges att avsättningen (till arbetstidsförkortning) ”bygger på överenskommelserna 1998–2001, 2001–2004 samt 2004–2007 om löner och allmänna anställningsvillkor varför tidigare förhållanden måste beaktas”. Den senare ändringen infördes vid en förhandling mellan IKEM och förbundet den 22 april 2013, vilket var strax efter att förhandlingarna om 2013 års allokemiska avtal avslutats. Förhandlingen avsåg enligt protokollet ”Korrekturändring av avtalstrycket avseende arbetstidsförkortning 2013–2016”. Texten är i huvudsak hämtad från en motsvarande anmärkning till reglerna om arbetstidsförkortningar vid kontinuerligt treskift. I protokollet anges att parterna var ense om att ändringarna inte innebar att det sakliga innehållet ändras på något annat sätt än den överenskomna värdeöverföringen till deltidspensionsavsättning.

Parternas tolkning

Parterna har presenterat var sin tolkning av avtalet.

Förbundet menar att arbetstidsförkortningen för nytilkomna företag ska vara sex dagar varje avtalsår, om de lokala parterna inte överenskommer om annat. Innebörden av förbundets tolkning – i vart fall såsom det kommit till uttryck i fastställelseyrkandet – är att arbetsgivaren ska tillämpa sex dagars arbetstidsförkortning som ska läggas ut som ledighet, om inte de lokala parterna kommer överens om annat och att detta gäller oavsett vilka system för arbetsförkortningar som kan tänkas ha förekommit på företaget tidigare. En konsekvens av detta synsätt är att om en arbetsgivare tidigare var bunden av ett annat kollektivavtal än det allokemiska avtalet vilket innebar att viss arbetstidsförkortning kunde läggas ut som ledighet eller höjd lön och arbetsgivaren betalat högre lön, så skulle arbetsgivaren sedan denne blivit bunden av de allokemiska avtalet likväl tillämpa sex dagars arbetstidsförkortning. Förbundet får förstås som att det menar att sådana faktorer normalt kommer att beaktas vid lokala överläggningar, men om någon överenskommelse inte träffas är det sex dagars ledighet som gäller.

IKEM har bestritt att avtalet har denna innebörd och för sin del framhållit att arbetstidsförkortningen beträffande nytilkomna företag ska vara tre dagar. IKEM:s tolkning tar sin utgångspunkt i följande. De tre dagars arbetstidsförkortning som tillkom under avtalsperioden 1998–2001 förutsatte en lokal överenskommelse om ledighet. Om någon sådan inte träffats föreligger ingen rätt till ledighet. Företag som inte varit medlem i Industri- och Kemigruppen under perioden 1998–2001, har inte träffat någon sådan överenskommelse och omfattades därför inte av de berörda tre dagarnas arbetstidsförkortning, utan endast av resterande tre dagar. IKEM:s tolkning tycks innebära att antalet dagar ska vara högst tre dagar oavsett hur arbetstidsförkortningarna tidigare har hanterats på

företaget. Det skulle alltså inte krävas att arbetsgivaren tidigare löst ut en arbetstidsförkortning, som kan ha följt enligt något annat avtal, genom lön för att denne inte ska behöva tillämpa sex dagars arbetstidsförkortning.

Avtalets ordalydelse m.m.

Avtalet fick – såvitt avser huvudtexten – sin nuvarande lydelse 2010. Ändringen tillkom i ett protokoll som avsåg korrekturändringar i avtalstrycket och som upprättades ”per capsulam” mellan J.H., från IKEM, och H.K., från förbundet. Av såväl protokollet som förhören med J.H. och H.K. framgår att 2010 års ändringar av avtalet var avsedda att vara av redaktionell karaktär och inte skulle ändra avtalets innebörd. Ändringarna syftade till att förenkla skrivningen så att man slapp läsa tre olika protokollsbilagor för att förstå vad som skulle gälla. J.H. har berättat att det såvitt han minns inte förekom någon diskussion vad som skulle gälla för nya företag.

Enligt avtalets lydelse gäller sedan 2104 en arbetstidsförkortning om sex dagar, om de lokala parterna inte kommer överens om annan fördelning av utrymmet. Avtalstexten ger i denna del uttryck för en ovillkorlig regel om att ett utrymme om sex dagar som ska disponeras av parterna antingen som ledighet eller som höjd lön med 69 öre per dag. Arbetsdomstolen återkommer senare till betydelsen av anmärkningen. Texten gör ingen åtskillnad mellan den arbetstidsförkortning som historiskt härrör från 1998 års avtal respektive senare avtal. Inte heller innehåller avtalstexten någon särskild regel för nytillkomna företag. Avtalets lydelse ger, enligt Arbetsdomstolens mening, i denna del förbundets tolkning ett klart försteg framför IKEM:s.

År 2013 tillfördes bestämmelsen en anmärkning som anger bl.a. att ”avsättningen bygger på överenskommelserna 1998–2001, 2001–2004 samt 2004–2007 om löner och allmänna anställningsvillkor varför tidigare förhållanden måste beaktas”. Även denna anmärkning tillkom i ett protokoll om korrekturändring i avtalstrycket. Av protokollet, som är undertecknat av förhandlaren vid IKEM J.M.-B. och H.K., framgår att ändringarna i avtalstexten var en konsekvens av den överföring från arbetstidsförkortning till delpensionsavsättning som avtalats mellan parterna och att dessa ändringar inte innebar att det sakliga innehållet ändrades på annat sätt än den överenskomna värdeförändringen för delpensionsavsättning.

Anmärkningen tillkom på IKEM:s initiativ och hämtades från regleringen av arbetstidsförkortning avseende kontinuerligt treskift, där en motsvarande anmärkning fanns. Enligt H.K. var syftet med anmärkningen att undvika dubbelbetalning i fall där arbetsgivaren tidigare hade betalat ut arbetstidsförkortning i lön, vilket inte innebar någon förändring i sak eftersom parterna även tidigare tillämpat avtalet på det sättet. Enligt J.M.-B. var syftet med anmärkningen att klargöra att arbetstidsförkortningen skulle minska med en dag, även vid företag som redan hade sex eller färre dagars ledighet, till följd av att arbetstidsförkortningen lagts ut som löneförhöjning.

Anmärkningens lydelse visar att avtalets tidigare innebörd ska beaktas, men ger inte något närmare besked om på vilket sätt detta ska ske. Innebörden kan i viss

mån belysas av vad parterna är ense om ska gälla för företag som har varit bundna av allokemiska avtalet under en längre tid. Parterna har förklarat att de är ense om att arbetsgivare som har varit bundna av kollektivavtalet under tidigare avtalsperioder och som har träffat överenskommelser om att lägga ut arbetstidsförkortningen genom lönehöjning istället för ledig tid, inte är skyldiga att lägga ut lediga dagar i motsvarande mån. Vidare är parterna ense om att arbetsgivare som har varit bundna av kollektivavtalet ända sedan 1998, och som inte har träffat avtal om att arbetstidsförkortningen skulle utgå i ledig tid under avtalsperioden 1998–2001, inte är skyldiga att lägga ut de tre dagarnas arbetstidsförkortning som infördes under nämnda period. De är dock oense om vad som är skälet till detta.

IKEM menar att detta följer av att de tre lediga dagarna enligt 1998 års avtal bara skulle utgå om det träffats en lokal överenskommelse om detta. Om en sådan överenskommelse inte träffats har en höjning av lönen skett och någon rätt till tre dagars ledighet föreligger därför inte. De ändringar som infördes 2010 och 2013 har inte ändrat avtalets innebörd.

Förbundet menar att parterna sedan länge har varit ense om att arbetsgivare som löst ut en arbetstidsförkortning genom att höja lönerna, inte senare bör påföras den aktuella arbetstidsförkortningen och att detta i praktiken beaktas av de lokala parterna. Ett uttryckligt skydd mot en sådan ”dubbelbetalning” infördes dock, enligt förbundet, först 2013 genom den ovannämnda anmärkningen om att avsättningen bygger på de tidigare överenskommelserna och att tidigare förhållanden måste beaktas.

Anmärkningens lydelse och vad som framkommit om vad som förevarit när den infördes ger, enligt Arbetsdomstolens mening, inte stöd för IKEM:s uppfattning att de tre dagarnas arbetstidsförkortning som härrör från 1998 års avtal inte överhuvudtaget ska gälla för nytillkomna företag. Däremot visar anmärkningen och förhöret med H.K. att förbundet i vart fall sedan 2013 accepterat att avtalet innebär att antalet lediga dagar ska minskas i den mån arbetsgivaren betalat en högre lön istället för en arbetstidsförkortning och att detta motiveras av att arbetsgivaren inte ska ”betala dubbelt”. Annat har inte framkommit än att detta ska gälla även om den arbetstidsförkortning som arbetsgivaren löst in följde av andra regler än det allokemiska avtalet.

Arbetsdomstolen har inte skäl att i detta mål ta ställning till vad IKEM anfört om att anmärkningen var avsedd att klargöra att en minskning av arbetstidsförkortningen med en dag ska ske även hos företag som tidigare haft sex eller färre dagars ledighet.

Innebörden av 1998 års avtal

Arbetsdomstolen har hittills förhållit sig till avtalets lydelse efter 2010 års ändringar och 2013 års anmärkning samt vad som förevarit vid förhandlingarna när dessa antogs. Dessa omständigheter talar, enligt Arbetsdomstolens mening, tydligt för att den arbetstidsförkortning som infördes under avtalsperioden 1998–2001 som utgångspunkt ska gälla även för nytillkomna företag, men att om

sådana arbetsgivare har löst ut en arbetstidsförkortning med höjd lön är de inte skyldiga att lägga ut motsvarande ledighet.

Mot bakgrund av att 2010 års ändringar inte var avsedda att ändra avtalets innebörd och att 2013 års anmärkning anger att tidigare överenskommelser måste beaktas, finns skäl att undersöka innebörden av den tidigare avtalsregleringen i fråga om nytillkomna företag.

1998 års avtal innebar att tre dagars arbetstidsförkortning skulle läggas ut under avtalsperioden och att denna skulle läggas ut som en höjning av lönen med vissa belopp, om de lokala parterna inte kom överens om att lägga ut arbetstidsförkortningen som ledighet. Dessa regler framgick av en bilaga som ingick i det allokemiska avtalet fram till att 2010 års avtal antogs.

Enligt Arbetsdomstolens mening ger utformningen av 1998 års avtal ett visst stöd för IKEM:s uppfattning att den arbetstidsförkortning som följde av detta avtal inte blev tillämpligt på arbetsgivare som blev bundna av det allokemiska avtalet efter att avtalsperioden löpt ut och att de därför inte skulle vara skyldiga att tillämpa dessa tre dagars arbetstidsförkortning. Emellertid framgår av förhören med före detta förbundsordföranden L.O., före detta avtalsansvarige H.K. och förhandlingschefen vid dåvarande Industri- och Kemigruppen P.K., som alla deltog vid 1998 års förhandlingar, att det vid förhandlingarna inte diskuterades om nytillkomna företag skulle vara bundna av arbetstidsförkortningen. Vad som förevarit vid förhandlingen ger alltså inte stöd för att parterna då haft någon gemensam uppfattning om avtalets innebörd avseende nytillkomna företag eller att parterna ens var för sig övervägt frågan.

I IKEM:s (då med namnet Industri- och Kemigruppen) kommentar till det allokemiska avtalet för perioden 2004–2007 redogörs för hur arbetstidsförkortningen har införts efterhand med tre plus tre plus en dag under de berörda avtalsperioderna, med följd att arbetstidsförkortningen vid det dåvarande avtalets utgång i april 2007 angavs uppgå till totalt sju dagar. Någon reservation för att annat skulle gälla beträffande nytillkomna företag görs inte i kommentaren. Kommentarens utformning talar, enligt Arbetsdomstolens mening, i viss mån mot IKEM:s uppfattning att avtalets innebörd då var att företag som blivit bundna av allokemiska avtalet efter avtalsperioden 1998–2001 inte skulle omfattas av den arbetstidsförkortning om tre dagar som föreskrevs i det avtalet.

Parterna har hänfört sig till ett stort antal protokoll från s.k. inrangeringsförhandlingar som rört hur det allokemiska avtalet ska tillämpas i olika avseenden på en arbetsgivare som blivit bunden av det allokemiska avtalet. Parterna har härigenom velat belysa hur avtalet har tillämpats på nytillkomna företag.

Parterna har olika uppfattningar om de inrangeringsförhandlingar som berörts i målet är centrala förhandlingar. Frågan har såtillvida betydelse att tillämpningen av kollektivavtal normalt bara får betydelse för tolkningen av dess innebörd om det är avtalsparterna själva som har tillämpat avtalet på ett visst sätt, eller att dessa i vart fall har haft kännedom om tillämpningen. Beträffande ett sådant förbundsavtal som det allokemiska avtalet, vilket slutits av en arbetsgivarorganisation och ett fackförbund, innebär detta att avtalstillämpningen mellan lokala

parter normalt inte får betydelse för tolkningen av avtalet om det inte kan visas att kollektivavtalsparterna har känt till den lokala praxisen och tyst eller uttryckligen godtagit densamma (se t.ex. AD 1982 nr 149).

Vid förhandlingarna har på arbetsgivarsidan i flertalet fall funnits representanter för såväl bolaget som IKEM, medan arbetstagersidan – med ett undantag – inte företrätts av någon från förbundet, utan av personer från berörd avdelning eller klubb. I vissa protokoll har i protokollshuvudet angetts att det skulle vara fråga om en central förhandling, medan det i flertalet av protokollen bara angetts att det är fråga om en förhandling.

IKEM menar att inrangeringsförhandlingar på avtalsområdet alltid utgör centrala förhandlingar och att de personer som representerat arbetstagersidan därför varit behöriga att företräda förbundet. Förbundet hävdar att så inte är fallet.

Arbetsdomstolen konstaterar att utredningen inte visar att det på avtalsområdet skulle följa av avtal eller vara sedvanligt att inrangeringsförhandlingar är centrala förhandlingar i den meningen att det är förbundet (den centrala arbetstagarorganisationen) som är part i förhandlingen (jfr 14 § andra stycket medbestämmandelagen). Inte heller har det gjorts gällande t.ex. att förhandlingsframställningar riktats till förbundet. Det finns därför inte stöd för att de personer från förbundets avdelningar eller klubbar som deltagit i förhandlingarna skulle ha företrätt förbundet.

Vissa av de inrangeringsförhandlingar som parterna åberopat avser tiden före 2010 års ändringar av avtalet. Vad som förevarit vid dessa, där IKEM varit representerat, pekar på att avtalsparterna sökt utröna om de nytillkomna företagen tidigare haft en reglering av arbetstidsförkortningar som motsvarar den i det allokemiska avtalet och om t.ex. arbetsgivaren utgivit löneförhöjningar istället för ledighet. Även dessa förhållanden talar mot att IKEM vid denna tid ansåg att de tre dagarnas arbetstidsförkortning som tillkom under avtalsperioden 1998–2001 överhuvudtaget inte gällde för arbetsgivare som därefter blivit bundna av allokemiska avtalet. Däremot tyder de berörda förhandlingarna på att de förhandlande parterna ansett att arbetsgivare som tidigare utgett löneförhöjningar fick beakta dessa när antalet dagar med arbetstidsförkortning bestäms, även om lönehöjningarna ägt rum innan arbetsgivaren blev bunden av det allokemiska avtalet.

Sammanfattningsvis gör Arbetsdomstolen i denna del följande bedömning. Även om utformningen av 1998 års avtal ger visst stöd för IKEM:s tolkning talar utredningen om vad som förevarit när avtalet träffades, IKEM:s kommentar till avtalet och protokollen från de berörda inrangeringsförhandlingarna för att det inte förelegat någon gemensam uppfattning mellan parterna om att den arbetstidsförkortning med tre dagar som införts under avtalsperioden 1998-2001 inte skulle gälla för företag som tillkommit efter denna period. Utredningen ger inte ens något direkt stöd för att IKEM vid den tiden uppfattat avtalets innehåll på detta vis. I den mån 2010 års avtal fick en lydelse som inte motsvarar IKEM:s uppfattning av avtalets innebörd har förbundet, mot bakgrund av vad som nu anförts, inte måst inse att så var fallet.

Avtalstillämpningen efter 2010

Parterna har vidare hänfört sig till ett antal inrangeringsförhandlingar som ägt rum efter 2010 års avtal. Arbetsdomstolen gör beträffande denna avtalstillämpning följande överväganden.

De inrangeringsförhandlingar som behandlats i målet uppvisar en något splittrad bild. Av protokollen framgår att IKEM i en del fall hävdade den tolkning som IKEM gör gällande i målet, nämligen att det som utgångspunkt är fyra eller tre dagars arbetstidsförkortning som gäller för företag som inte var bundna av det allokemiska avtalet under perioden 1998–2001. Utfallet av förhandlingarna är dock inte sådant att det kan sägas stödja IKEM:s tolkning, utan tycks oftast förklaras av tidigare förhållanden på arbetsplatsen.

Vid två av förhandlingarna – avseende Kapellsystem i Örebro AB respektive Linköpings Tekniska Fabrik AB – lades sju dagar ut samtidigt som det antecknades i protokollen att respektive företag inte varit medlem i Industri- och Kemigruppen under perioden 1998–2001 och att företagen därför inte omfattades av de berörda tre dagarna arbetstidsförkortning ”utan endast av resterande fyra dagar”. Anteckningen i protokollet ligger helt i linje med IKEM:s tolkning av kollektivavtalet. J.M-B., som representerade IKEM vid dessa förhandlingar och som skrev protokollet, har uppgett att arbetstagsidans representanter inte anförde någon motsatt uppfattning vid förhandlingarna. De ombudsmän som representerade arbetstagsparten vid förhandlingarna, U.C. och T.L., har berättat att de ansåg att det var sju dagars arbetstidsförkortning som gällde enligt kollektivavtalet, att de borde ha antecknat detta i protokollet men att det väsentliga var att de fick med sig sju dagars arbetstidsförkortning från förhandlingen. Av protokollen framgår att överenskommelsen om sju dagar i ett av fallen grundades bl.a. på att företaget ville ha samma villkor som gällde för ett systerbolag, samt att arbetsgivaren i det andra fallet förbehölls rätten att ensidigt förlägga tre av de sju dagarna. Det har inte framkommit att förbundet haft kännedom om dessa förhandlingar.

Vid förhandlingen avseende Nimbus Production i Mariestad AB, som var det enda förhandlingstillfälle där arbetstagsidans företrädde av förbundet, lades fyra dagars arbetstidsförkortning ut. H.K., som företrädde förbundet vid förhandlingen, har berättat att företaget tidigare hade reglerat arbetstidsförkortningen för åren 1998–2001 med förhöjd lön och att sju dagars arbetstidsförkortning därför skulle ha inneburit dubbelbetalning, vilket överenskommelsen vid inrangeringsförhandlingen syftade till att undvika. H.K:s uppgifter stöds av utredningen i övrigt. Vad som förekommit vid förhandlingen har inte givit fog för IKEM att tro att förbundet delat uppfattningen att de tre dagarnas arbetstidsförkortning från åren 1998–2001 inte skulle gälla för nytillkomna företag. Förhandlingen ger dock stöd för att nytillkomna företag som tidigare löst ut en arbetstidsförkortning med höjd lön inte är skyldiga att lägga ut motsvarande tid i ledighet.

Sammanfattningsvis visar utredningen att IKEM i inrangeringsförhandlingar efter 2010 hävdade uppfattningen att de tre dagarna arbetstidsförkortning från åren

1998–2001 inte skulle gälla för nytillkomna företag. Det är inte visat att förbundet accepterat denna tolkning eller agerat på ett sådant sätt att IKEM haft fog för att uppfatta det som att förbundet accepterat tolkningen.

Sammanfattning och bedömning

Förbundet har yrkat att Arbetsdomstolen ska förklara att för de nya företag som fr.o.m. den 1 april 2014 eller därefter blir bundna av det allokemiska avtalet innebär avtalets regel om arbetstidsförkortning vid dagtidsarbete att arbetstidsförkortningen hos dessa företag ska vara sex dagar varje avtalsår fr.o.m. den 1 april 2014, om de lokala parterna inte överenskommer om annan fördelning.

Som framgått ovan har Arbetsdomstolen funnit att det varken när 1998 års eller 2010 års avtal ingicks förelegat någon gemensam partsavsikt om att de tre dagarna arbetstidsförkortning från åren 1998–2001 inte skulle gälla för nytillkomna företag. Den lydelse som bestämmelsen erhöll 2010 talar för att den arbetstidsförkortning som infördes under den avtalsperioden som utgångspunkt även ska gälla för nytillkomna företag. Om IKEM år 2010 haft en annan uppfattning, har förbundet i vart fall inte måst inse detta. Vad som förevarit vid de berörda inrangeringsförhandlingarna medför inte att avtalet ska ges en annan innebörd.

Avtalsbestämmelsen måste emellertid läsas i förening med den anmärkning som tillfördes avtalet 2013. Som anförts ovan har förbundet uppfattat innebörden av denna som att arbetsgivare som löst ut en arbetstidsförkortning med höjd lön inte är skyldig att lägga ut motsvarande ledighet. Annat har inte framkommit än att detta även ska gälla för nytillkomna företag som löst av arbetstidsförkortningar med höjd lön eller motsvarande. Även de berörda inrangeringsförhandlingarna ger visst stöd för att avtalet ska tolkas på detta vis.

Arbetsdomstolen har således funnit att bestämmelsen om arbetstidsförkortning vid dagtidsarbete i det allokemiska avtalet innebär att arbetstidsförkortningen hos de företag, vilka fr.o.m. den 1 april 2014 eller därefter blir bundna av avtalet, som utgångspunkt ska vara sex dagar varje avtalsår, om de lokala parterna inte överenskommer om annan fördelning. Detta gäller dock inte undantagslöst. Arbetsdomstolen har funnit att om det för de nytillkomna företagen tidigare gällt regler om arbetstidsförkortning och företagen därvid utgivit höjd lön eller motsvarande istället för ledighet, gäller inte arbetstidsförkortningen enligt det allokemiska avtalet i motsvarande mån.

Arbetsdomstolen har att ta ställning till om förbundets fastställelseyrkande ska bifallas eller avslås. Förbundets fastställelseyrkande innehåller inget sådant undantag som nyss angavs. Yrkandet kan därför inte bifallas.

Domslut

Arbetsdomstolen avslår Industrifacket Metalls fastställsetalan.

Ledamöter: Jonas Malmberg, Ulla Erlandsson, Folke K Larsson, Charlott Richardson, Jan-Peter Duker, Ronny Wenngren och Håkan Löfgren. Enhälligt.

Rättssekreterare: Pontus Woxner